

TASPINAR

Sayı 38

19 - Birincikânun - 1935

İÇİNDEKİLER.

Tarih Sevgisi.
Yurddaş.
Dil İnkılâbı.
İzmir Gezisi İntibalarından.
Afyonlu Büyük Ozan.
Şekspir'in büyüklüğü Nerededir.

Sami Akyol.
Türk Tarih Kurumu.
Y. Mazhar Âren.
Osman Talu.
E. Âli Gökpinar.
H. Hilmi Ersan.

Cilt : 4.

TAŞPINAR

Sayı.38.

Afyon Halkevi Tarafından
Her ayın ondokuzunda çıkarılır.

İdare Yeri : Afyon Halkevi.

19 Birincikânun 1935.

Taşpınar Başında :

Tarih Sevgisi.

SAMI AKYOL.

Cumurluk yurdda ve ulusal yaşayışta türlü yenilikler yapan devrin adı olduğu kadar ilmiğ varlığımızda, kültürel hayatta Türk tarihini, Türk dilini yaratan, Türkün şanlı medeniyetini acuna tanıtan devrin de başlangıç zamanıdır.

Bu yönden Atatürk çağının bugünkü ve yarınki düsturlaşmış gayası şudur:

Kültürümüzü arsiulusal kültürün en üstün noktasına çıkarmak.

Bu önemli ve ünlü amaca varmak için gereken kudret Türkün (asil kan)ında mevcuttur.

Kültürel alanda doğan Türk - Tarihi ve T. D. A. kurumları ilimde ileri atılış isteğinin verimli sonuçlarıdır. Bu kültür kurumları çetin ve yorucu çalışmalarında tükenmez hızlarını (o asil kanın en asil varlığından aldılar).

Türke hür bir yurd yaratan, ona Türkün anayurdunuda öğretti.

Türkü yirminci yüz yılda medeniğ bir varlık olarak yaşatan, türke eski medeniyetini de hatta medeniyetin anası olduğunda bildirendir.

Tarih bir masal ve yalnız övünme konusu değildir.

Tarih bir milletin canlılığı ve canlı milletin yeni başarılar için kudret kaynağıdır. Uluscu olan her Türk tarihini bilen ve seven ve tarihine yarıyan eserleri ve belgeleri koruyan varlık olmadıkça o önemli ve ünlü ulusculuğu eksik kalmış, tamamlanmamıştır.

Yurddaş,

Türk Toprağının üstü ve altı değerli antikiteler, anıtlar ve tarihî eserlerle doludur. Bunlar, Türk Ulusunun dünyada ilk kültürü kurduğunu, Ulusumuzun başka Uluslara kültür önderli ettiğini bütün acuna tanıtacak şahitlerdir. İnsanlık kültürünün kuruluşunda, gelişiminde ve ilerleyişinde Türk Ulusunun yaratıcı varlığını gösteren, bu ata andaçlarını korumakla, "Türk Tarihi,,ni korumuş oluruz.

Yurddaş, Ulu Cumur Başbakanımız ATATÜRK'ün yüce önderliği altında "Türk Tarihi,,ni başlangıcından başlayarak incelemekte olan ve "Türk Tarihi,,nin eskiliğini, genişliğini ve yüksekliğini bütün dünyaya tanıtmaya çalışan Türk Tarih Kurumu, bütün çalışmalarında tarihî eserlere dayanmaktadır. Bu eserler, hepimizin ulusal, müşterek malımızdır. Onun için bu eserleri yıkılmaktan, harap olmaktan, yabancı illere ve ellere geçmekten korumak her Türk için Ulusal bir ödevdir. Yurddaş, bu ödevi canla, başla yerine getirmeğe çalış. Tarihî eserler bulur, böyle eserlerin yerlerini görür veya işitirsen, bu eserlerin şunun bunun eline geçmesine meydan vermeden müzelere ve hükûmet adamlarına haber ver. Kendi kendine usulsüz ve Tarih devirlerini alt üst edecek toprak kazılarında bulunma. Böylelikle define arayacağım diye, bulacağın eserler ne sana, ne de tarihe yarar. Sana atalardan kalmış veya eline geçmiş olan tarihî eserleri de yabancı ellere kaptırma. Bütün bunları Ulusal Kurumlara vermek kutsal amacın oldun.

TÜRK TARİH KURUMU

Altı okun yiğit yolcusu Taşpınar'ın bu sayısında Türk Tarihi Araştırma Kurumunun senden istediği ve asil varlığından beklediği önemli bir dileği var. Onu dikkatli oku! Onun istediğini sevine sevine yap!

Bu senin ulusal borcundur!

Dil İnkılâbı.

Yusuf Mazhar Âren

Cumhuriyetin işi -Fransız'ca bir tabir ile- "Restauration de Turquisme,, dir. Namık Kamâl'in Osmanlılık âleminde yaşatmak istediği millet "Türk,, idi; Fakat ortada Türk yoktu. "Ziya Gökalp,,ın göstermek istediği Türklük bir rüya idi; hakikata gözler açılınca silinmiş gitmiştir. Ne şairin, üzerinden yüzlerce uluslar geçen toprağın vatan demesile bizim olmayacağı, nede alimin, asırların arkasında ananesi kararan turanından hayır gelmeyeceği belli olmuştu...

Ancak üzerine benliliğimizin gölgesi düşecek bir toprak Türk vatani olacaktı ve o toprakta Turan "basübadelmevt,,e uğrayacaktı.

Bu işin başarılması Türkü özlüğünün içine çekmek sayesinde mümkün olabilirdi: bunun tek çaresi ulusal bir kültür yaratmak için ulusa öz dilini konuşturmaktan başka şey değildi. Arap ve Acem kelimeleri Arap ve Acem ruhunu ve duygusunu tercüme ve nakleder; ve dilimizi o kadar sarmıştıki onların tesiri altında kültür istiklâlimizi gaip etmiş gitmiştik: Şinasi'den sonra husule gelen dil tekâmülü istikâmetleri itibarile kozmopolit bir kültür, aslını unutmuş bir millet vücuda getirecekti

Bu tehlikeyi atlattık... Bu tehlikeyi gören Atatürk -itihatların esiri olmaktan ve eski dili bir antikacı gibi kıymatlandırmaktan ve hiç bir zaman parlayamamış olan edebiyatımıza fazla ehemmiyet vermekten başka sebeplerden doğmayan ve demagogik olmadığına şüphe edilmeyen- tereddütlü fikirlere karşı öz Türkçeyi canlandırdı..

Tereddütler lisan inkılabının millet varlığına ait bir hayat ve memet meselesi olduğunun anlaşılmamasından doğmuştur..

Tereddüde düşünceler, bu işi lisana ait vücut bulmuş estetiğin muhafazası sayesinde osmanlıca dediğimiz ve (ğaloromen) diline benzetmekte hata etmedigimize kani olduğumuz- lisanda bir tekâmülün vukuuna taraftar olanlardı..

Bunlar haklı idiler.. Fakat Atatürk bizi dili aslına uymayan ve soyunu, soyunun dilini de unutan bir millet yapmak istemiyordu.

Bu maksadın istihsalı mevzubahs olunca bunlar haksız idiler... Bu maksat ise "Restauration de Turquisme," olmakla her gayenin üstünde idi. İtiyadlarla bağlı olduğumuz, benimsediğimiz osmanlıca bizim dilimizdir. Eakat bu inkılâp feyizlerini evlatlarımıza nasip edecektir. Biz intikal vasıtahı etmekteyiz... Bu sebeple inkılâbın azametini anlıyamıyacağımız.... Anadolu'da yaşayan yalnız biz değil, tarihte yaşayan Türklük kurtulmuştur.

* *

Mütehassısların, âlimlerin Türk diline ait olarak ortaya koydukları şeylerin karşısında kalan insan, bu defineleri bırakıpta hasis yerlerde ruhunu beslemeğe girişmenin sebebini anlıyamıyor.

Bu arada Türkçe kelimelerin menşeleri itibarile sebeplerini izah eden bir (güneş-dil) teörisi ortaya konuldu....

Bu teörinin bir takım idgamlar, ilâllarla her kelimeye -insanların irade ve maksadından münbais- bir asıl buluşuna kıymet ve ehemmiyet vermek mümkün değildir.

On sekiz sedalı harfin muhtelif terkipleri içinde akıl ve maksatla yapılacak idgam ve ilâllar neticesinde kelimeler arasında münasebetler icat etmek güç bir iş olamaz.

Fakat bu teöri olsun, muhtelif rivayetler olsun Türkçe kelimelerin ve Türk dilinin bütün saffeti ile asırların üzerinde yüzdüğünü gösteriyor.

Haylı zamandır işlenmemiş olan bu dilin sarfı ve nahvi tekrar yapıldığı gün Dünyanın birinci dili iken tekrar birinci dili olduğu meydana çıkacaktır. Çünkü -Türke atfolunan altı bin senelik hayattan daha eski ve belki- kökleri elli bin yılın derinliğindedir.

* *

Bu mevzua dair -bende- bazı fikirler ortaya atacağım... Fakat bu fikirler Türkçeye değil alelumum dillerin menşelerine aittir. Bu mevzua girmeden evvel insanların zuhur ve tekâmüllerine ait bir farziyeyi zikrelemek gerektir:

Sevki tabilerine tabi olan insanlar yaradılışlarındaki tesanüt hasleti ile ilk zühurlarında sürü halinde yaşamışlardır... Arzın muhtelif yerinde ve muhtelif devirlerinde zuhur etmekle birbirlerinden farklı olan insan ırklarından binlercesi munderis olmuştur. Jeolojik, atmosferik tahavvülâta mukavemet edebilen kuvvetli ırklar baka bulmuşlardır... Bu bakayı temin eden sebep o ırkların hassasiyet derecelerinin yüksekliği idi....

Sürü halinde yaşayan ilk insanlarda -ağlebi ihtimal- zaika hissinin şiddeti, teayyüş ettikleri maddelerden zevklerine en çok uyanları tanımağa, aramağa kudret ve bunları iktisap eylemeğe arzu hasıl ettiğinden, bu veçhile sevki tabiilerinin çizdiği yolun

haricinde temayüllere kapılan ilk insanların sürüleri bozuldu... Bundan sonra insanlar münferit hayat geçirmeğe başlamıştır. Fakat bu münferit hayat, cinsî saiklerle dişi ve erkkek çiftlikleri şeklinde yani (münferit aile) mahiyetindedir.

Tehaffuz ve müdafaa hisleriyle gizli kurulan aile hariminde yavrular yuvaya ve ana babaya bağlı kalmak suretile (münferit aile) de tekessür neticesinde [küme] hayatı zuhur eylemiştir.

Burada -muhitin geçim için veriminin azlığı gibi - iktisadî sebebler- aile kümesinin bölünmesine ve aile parçalarının ayrılmasına sebep olmuştur.

Bu hadise kendiliğinden hasıl olmuş addedilemez:

Aile kümesinin bir kısmı, diğer kısmını iftiraka icbar eylemiştir. Bundan bir tasallüt ve müdafaa ameli doğmuştur. İftiraka icbar olunanlar tecavüz, ve çekirdek aile müdefaa edip durmuştur.

Bu tarzdaki hayatın seyri esnasında ailelerde tezayütler ve tekessürler devam etmiş ve tabiatın körü körüne verdikleriyle yaşamayan insanlar, yaşamak için başka çare bulamıyınca onun sinesinden kendi maişetlerine ait şeyleri zorla hasıl etmeğe başlamışlardır....

İnsaniyet bu dereceye geldiği zaman (hayat emniyeti) sevki, toplu yaşamağı zeruri kılmıştır. O zaman çekirdek ailelerin etrafında (site) halinde aileler toplanmıştır.

İnsaniyette dört danesinin vukubulduğu şu inkılâpların ne kadar bir zamana sığdığını tayin etmek kolay değildir... Fakat insanın zuhurile ilk sitenin meydana gelmesi arasında binlerce ve binlerce sene geçmiş olmalıdır... Bu inkılâplara muvazi olarak "Dil,, in teşekkül ve tekemmülünü tabiî bir kanuna bağlamak mümkündür.

* *

Sürü hayatında insanlar 30-40 türlü "nida,, ile hislerini, emel ve arzularını, ızdıraplarını bir birine anlatabilirlerdi

Aynı ırktan olmakla aynı yapıda bulunan ilk insanların hancere teşekkülleri de yeknesek olmakla her hangi bir tesir altında çıkardıkları sedanın ayniyeti haiz olacağını kabul etmek iktiza eder... 30-40 türlü nidai seda sürü hayatı geçiren insanların tek-mil anlatma ve anlama ihtiyaçlarına kâfi gelebilir.

İkinci devri teşkil eden münferit ailede erkek ve dişinin müşterek hayat icaplarına ait daha muğlak bir anlaşma ihtiyacı bunların aralarında muayyen madde ve hadiseler tatbik ettikleri "hecai nida,,larla lisan hudutlarını genişletmiş olacağı şüphe götürmez....

İnsanlar münferit aile hayatı devrine girmemiş ve dişi ile erkek müşterek hayatın icaplarına maruz kalmamış olsalardı, dil ile konuşma mümkün olmazdı.

Bir galabalık sürünün, kesretli bir kümenin, bütün fertlerince üzerinde aynı tefekkür ve idrak ile ittifak ecilecek kelimeler teşekkülü imkânsızdır.

Fakat münferit ailede hasıl olan yavrulara, ana ve babanın muayyen maddelerin tayininde ittifak ettikleri tasavvut tarzı ana-dili olarak geçmiştir.

* *

Münferit ailelerin dağılma hallerinde insanların -ana dili olarak kabul ettikleri- (hecai-nida)lardan ibaret bir dilleri olduğu ve basit hayatlarını bu dilin çerçevesinde çevirdikleri kabul edilebilir.

Fakat "aile küme,,lerinin bu ittifakından doğan (tecavüz-müdafa) hadisesi insan hassasiyetinin yüksek derecede inkişafına ve fertlerinin heyecanlanmasına yol açmış olmakla insanlar (madde) ve (hadise)lerin fiil ve hareket halindeki mana farklarını sezmeğe ve bunları ifadeye başlamışlardır.

Burada el, yüz, vücut hareketleriyle yapılan işaretlerin ianesile mütekellimin maksadı anlaşılan seslerden fiillerin teşekkül ettiğine hüküm olunabilir....

Ashını gaip etmemiş olan kendi dilimizde buna uyan misaller bulmak mümkündür:

[Yü] ve [Gö] kelimelerinin bu şekillerile [Yüz] ve [Göz] manasında kullanıldığı ve yürümek fiilinin (yü) hecesile beraber el ile ileri doğru yapılan bir işaretten ve görmek fiilinin (gö) hecesile beraber el ile gözden ileri yapılan bir işaretten hasıl olabileceğine ihtimal verilebilir.

Bu hecaların işaretle kasdedilen hareketin vukuunu tefhim için memdud telaffuz edilirken, sonraları memdud telaffuzların kısaltılması solnarına tabiatile birer (r) gelemesine sebep olmuştur.

* *

Kelime icadında tabiatı taklit dahi amil olmuştur. Taklidi iki halde tasavvur etmek mümkündür: Birincisi, fiil ve hareket halleridir.. Fırlamak fiili kuşların birden bire uçuşunun sesle taklidinden teşkil edilmiş olabilir.

İkincisi, hadise ve vakı'a halleridir; damlamak fiili su danesinin çıkardığı sesle ifade edilmiştir.

İşte dört esas üzerinde teşekküle başlıyan dil insanların girdikleri [site] hayatından sonra insan mukadderatından olan, mücadele ve istilalarda, galebe çalanların dili olarak intişar eylemiştir.

İptidaî insan ne kadar çalışmış olsa bilgisinin ve vesaitinin azlığı dolayisiyle ham tabiatten kendi ihtiyacına yetecek şeyi -bize malum olan bir bolluk ile- alamamak yüzünden siteler büyüdükçe, geçinmek ihtiyacı onları harice tesallüt ettirmiştir.

İZMİR GEZİSİ İNTİBALARINDAN.

Osman Tahı.

Ankara Hukuk Fakültesi
Okurlarından.

Senelerde hasretini çektiğim güzel İzmirimizi görmek fırsatını veren Büyüğümüz General Dirige sonsuz teşekkürlerimi bildiririm.

On senelik ilbaylığında Cumurluğun bütün feyzini tam manasile İzmir'e vermiştir. Cumurluğun her türlü alanda yaptığı devrimleri oraya sevgile aşlamıştır. Pek kısa bir zamanda yapılan bu ağır devrimleri denkli bir şekilde ve hazmedilerek tatbik edebilmek için her halde Genaral Dirik gibi bir evsafda olmak gerektir.

Bu tesallütten gaye [geçim] olduğu ve buda tabiate temellük eylemekle temin edildiği cihetle galip sitenin istila ettiği mağlup sitedeki insanları imha eylemesi tabiidir. Bu şekilde müsteviler çekirdek sitenin dilini yaymağa başlamış ve siyasi aileler teşekkül eyledikleri zamanlardan itibaren bu diller daha geniş sahalar kaplamıştır.

* *

Lisanların [nidaî] [hecai nida] [işarı] [taklidi] olmak üzere dört dereceli bir menşeden geldiklerini kabul eylemek pek doğru olacaktır.

Bizim kanaatimize göre ilk insanlar [Allah] [sema] [ulviyat] [ay] [güneş] [yıldız] gibi şeylerle hislendiklerinden daha evvel konuşmuş ve dilin esaslarını -maneviyat ve mevhumat tesiri altına girmedikleri zamanlarda kurmuşlardır. Her ırk kendi hususiyeti içinde kendisine ait lisanı teşkil etmiştir. Gramer - hendese ilmî gibi- tabii bir şeydir. Her memliketin mimarî tarzında hendesinin gösterdiği teferrüata ait tenevvüler gibi gramerde de ancak böyle farklar görülebilmıştır.

Fakat acunda söylenilen dillerin, pek çoğu -siyasî sebeblerin yurgurduğu uluslarla beraber bir halita haline gelip- asıllarından ayrılmış olduklarından, asıllarını bulmak muğlak bir şey olmuştur.

Netekim -Atatürkün- Türklüğü yeniden yapan cehdile lisan inkılâbı olmamış olsaydı Anadolu'daki Türkçemiz'de ashını ve esaletini ve ulusal olmak vasfını ve Türklükte tarihi hayatını gaip eyleyecekti,

O, bu günkü Cumhuriyet Hükûmetinin, Türk ulusunun istediği bir tiptir. Bu günkü Türkiye: çalışmaktan zevk alan, yorulmak nedir bilmiyen, ümüdi usul, çalışmayı amaç yapan neş'e kaynakları istiyor. Kâzım Dirik bu tiplerin misalidi. Çünkü:

O, idareciliğin en olgun şeklini, askerliğin en sarsılmaz unsuru, diplomasının en talu varlığını nefsinde cemetmiş üç başlı bir adam.

İzmir'de her şey ileri her şey modern oranın en müterekki bir batı memleketinden bence hiç bir farkı yok. Ondan daha zengin tabii membaları var.

İzmir'de bu ileri şeylerin içinde beni en fazla alakadar eden bilhassa üç nevi faaliyettir; Okul, Yol, Telefon.

İşte modern bir şehrin üç büyük ve ayrılmaz unsurları. Bir devletin gerek siyasal bakımdan, gerek ekonomsal gerek sosyal ve gerek yönetim bakımından kuvvetli, zinde olması için bu üç varlığa çok büyük ihtiyacı vardır. Ben bu makalemde kültür hayatını izah edeceğim. Diğer faaliyetleride ayrı makalelerle tanıtmaya çalışacağım.

Her vardığımız köyde ilk gözüme çarpan, ileriliğin canlı bir timsali gibi duran kültür ocaklarıdır. Köyün en hakim noktasına yapılmış olan bu ocaklar her yönden köylüye birer ibret misali oluyordu. Ve onlara şu hitaplarda bulunuyordu.

Çalış! Aklınla hareket et! Kafadaki taassubu at! İstihsalatını bilginle yap!... Her şeyin benim gibi temiz olsun.

Okul, köylünün yalnız okuyup yazma öğrendiği yer değil, bütün bu ilhamları olduğu bir ibadethanesidir. Onun temizliğine, güzelliğine bütün köylü candan özenir. Bu irfan ocakları İzmir'de her köye sokulmuş, onlarla en samimi yoldaşlığı yapmaktadır. Bilhassa bütün çocukların okumalarını temin için idarenin yaptığı büyük yardım kadar okulun kıymet ve önemini takdir eden İzmir köylüleri de bir çok yatılar tesis etmişlerdir. Buyatıların eğitim çağında bulunan çocuklar için çok büyük değeri vardır. Belki kültür zevkini bu derece ileri oluşunun belli başlı âmilllerinden birisi budur diyebilirim. Çünkü; "Okuyunuz!," dediğiniz çocukların aynı zamanda rahatlarının da temin etmek icap eder. İyi rahat bulmayan çocuğun kültür verimiyle, müreffeh bir hayat süren çocuğun kültür verimi arasında her halde fark vardır.

İzmir köylerinde büyük bir tutara varan köy okullarının bu yatı teşkilatından başka aynı amacı güden tatil günlerine mahsus kamplarında vardır. Bu kamplar çocukların bedenî inkişafı bakımından ne derece kıymetli ise ruhî terbiyeleri bakımından da o derece önemlidir. Çocukları hakikî evlât bilen kültürün kıymetini bihakkın takdir eden İzmir köylümemişlerdir, İcabında bu türlü teşebbüsleri işletmeye bizzat kendi maddî ve manevî varlıklarını vermişlerdir. İdareninde kültür faaliyetine verdiği önemi tekrarlamak isterim. Zira General Dirik bu hususa çok önem verdiği için gerek bizzat ve gerek arkadaşları bu alanda pek fazla faaliyet göstermektedirler.

Köy okullarındaki intizam ve vasıta bolluğu şayan dikkattir. Belki ilçe ilk okullarında tesadüf edemediğim zengin müzeler ve ders tecrübe cihazları var. Bunlara çocukların kendi öz emekleri neticesi olan eserleride ilâve etmek lâzımdır.

Bunların hepsini bir tarafa bırakalım. Bence kültürün yayılması ve ilerlemesi zorla olmaz; sevgi ile olur. Bu oldumu artık orada kültür hayatı canlanmış ve sarsılmaz temelini atmış demektir. İşte bunu İzmir'de gördüm ve çok sevindim.

Tahsil sadece okuyup yazmak değil, belki okuyup yazmakla ifade olunan hayatî bilgidir. Bu manadaki tahsilin en olgun şeklini gene İzmir'de buldum. Orada, okuyup yazma bilenlerin adedi % 90 nı buluyor, kültür sahibi olanların, eski dev zehniyetten kurtulup serbest düşünceye konuşanların miktarı % 90 nı geçiyor.

İzmir köylüsü hakiki hocasından aldığı hızla bu gün, iyiyi, kötüyü, zararını, kârını son sistem ölçü ve cihazlara göre ayırabilen modern düşünceli, saf kalbli insanlardır. Bu orjinal yaradılış sırf onların benliklerinde mevcut bulunan asil Türk kanından gelmektedir. Bütün Türk köylüsünün de diğer uluslarda göremediğimiz bir kültür seviyesi vardır. Saltanatın fena hareketleri bu kültürü Cumhuriyet bu yüksek kültürün üstündeki pasları kazıyıp asıl özü meydana çıkaracaktır. İzmir Türkiye'de bu işi ilk başaran ildir. Çok geçmeden bütün illerimizde aynı şekil olacak. Ve yüksek Türk kültürü Bütün acuna örnek olacaktır.

AFYONLU BÜYÜK OZAN ABDURRAHİM

- Hayat ve Eserleri -

5

Edip Â. Gökpınar.

Abdurrahim babası ve soy adı -küçüklüğü- Afyon'dan dışarıda
Abdurrahim va Akşemseddin - Afyon'a dönüşte Abdurrahim - ozanın aile
dirliği ve biricik kızı - vakfettiği kitapları, eserleri - kendinden
sonra gelenleri -hükümler...

ESERLERİ: Şakayıkı Nu'maniye tercümesi, Keşfuzzunun
ozanın iki eserini kaydediyor. Osmanlı müellifleri buna bir daha
ilâve ediyorki adları şunlardır:

- 1 — Münyetülebrar ve Gunyetülahyar.
- 2 — Tercümei Kasidei Raiye.
- 3 — Vahdetname.

Her üçüde Türkçedir. Bunlardan başka, belkide gençliğine aid
ve sonra yani Vahdetnamesinin telifi tarihinden vakfiyesini yaz-
dırdığı (888 H.) tarihine kadar başka eserleride olmak ihtimali
var. Fakat halen bu üç eserden, bahusus vahdetnamesinden gayri
elimizde bir şey yoktur. Eserlerine yaş sırasile başlıyoruz.

Münyetülebrar ve Gunyetülahyar: Bu eser tercümedir. Belkide
güzel Türkçemize çevrilen izerler arasında ilk örneklerdendir. Ha-
len İstanbul'da iki muhtelif kütüphanede yazma nüshaları bulun-
muştur. [23] Birisi İstanbul Çarşamba, Murat Molla Kütüphanesin-
de Düğümlü Baba kütüphanesi kitapları içinde (376) numarada
kayıtlı yazma bir kitap vardır. kitabın kabı içinde şu arabi ibare
(Tercümei kitabüselve filhalve lişseyh muvaffak bin Mecdülhas
tercemeha biemri şeyhi ha Akşemseddin) yazılıdırki bu kitabın
tercümesi, Akşemseddinin arzu ve buyruğu üzerine yaptığı anla-
şılıyor.

Bu kitapda kendine aid şu beyitleri aynen aşağıya yazıyoruz.
Bunların mevzuu doğrudan doğruya aşk ve hak!...

[23] Erdemli ve değerli arkadaşım Kütüphane memuru Bekir Sıtkı Sencer bu yıl
İstanbul seyahatında arayıp bulduğu bu kitapla bana yapmış olduğu yardımı
iki katlamış oluyor. Bu inceleme işinde değerli hizmetlerde bulunan; "Vâhdet-
name,"yi bizzat kendi el yazılı kitabından okuduğum arkadaşımı burada sevgi
ve saygı ile anmayı bir ödev bilirim.

Aşk u sevda şerbetinden bir kadeh nuş eyledim
Haşrolunca lezzeti gitmez dimağımdan benim.
Gönül yerindeki ekdim muhabbetin tohumun
Ölünce saklarım anı ve olmazam hasıt.

Bir Kıt'a.

Havası canıma lâzım, ya lutf ede ya cefa
Gönülde meşrebi tatlıya er ola ya safa.
Cemi işimi mahbube eyledim teslim
Dilerse hay ede baki dilerse kıla fena.

Başka Bir Kıt'a

Bir habibim var hayali nasbı aynımdır benim
Leyk sırrıdır gönülden gizli canımdan derun.
Ger tezekkür eylesem her cüz,üm anınçün kulub;
Ger teemmül eylesem her uzvum anınçün uyun.

Gazel

Aşkın odu serbeser tudtu cihanı yandırır
Mahzınur eyler vücudu cismü canı yandırır.
Aşkın kalbinde şevkin şemmesin kılsam beyan.
Ol hava germiyeti kevnü mekânı yandırır.
Ger cemalin şulesinin zerresin keşfeylesen
Şevki nuri mihrümah lasumanı yandırır.
Ey gönül Musa gibi ol talipi didarı dost
Varlığın bir gün tecelli nagehanı yandırır.
Derdi aşk afetlerin şerh edemez Abdurrahim
Neylesün ol söz dile gelse lisani yandırır.
Aşka münkirdir safasız sofi bilmez anı kim
Aşkın canını aşk odu nihanı yandırır.

İkinci nushası yine İstanbul'da Ali Emiri Kütüphanesinde
Reşid efendi kitapları arasında (485) numarada kayıtlıdır. [24]
kitap eski ve iyi bir yazmadır. Fetihden (10) yıl sonra 1465 H. de
istinsah edilmiştir. ifade tatlı ve açık Türkçedir. Her sahife yirmi
satır olarak tertip edilmiş. Bu tercümenin içinde Feridüddini Attar

[24] Bu kitabıda Üniversite Edebiyat Fakültesi tarih zümresinden mezun
kıymetli arkadaşım Afyon'lu Süleyman Üçer bulmuştur.

ın Esrarnamesinden ve Celâleddin Ruminin mesnevisinden tercüme ettiği bir iki tasavvufi beyitler vardır. [25]

Kitabın başı şöyle:

Münyetülebrar ve Gunyetulahyar

Abdurrahimi Karahisarı Bini Âlaeddini İmrisi

Müridi Akşemsettin

Başladıktan sonra müellif şu sözleri söylüyor:

(Bana bais oldu. Cemiyeti islâmiye ve uhuvveti
Diniyyeki beyzâi nekiyyei Semhai Hanefiyyei
Dinin livasınını ref eyleyeyim. Taifei Sofiyyei
Nuriyei Safiyye tarafından bez gümanı def eyliyem.
Hususa din edebinde eazzi ihvan ve yakın talebinde
Ehassı şüreka ve hullan teleb ettiki bir risale
Cemettim ki "muvaffak bini mecdi Has,,sin
Selvet adlı kitabının tercümesidir.)

Ozan kitabının yazılış tarihinide kaydetmeği unutmamış İstanbulun alınması yıllarında yazdığını bizzat kendi söylüyor. Ve manzum bir de tarih düşüyor:

Bu kitabın fethi çünkü Sultanulmucahidin halledemilkehu nun Kostantiniyyeyi feth ettiği tarihe mutabık düştü. Lacerem tarihin cemetmek bu vechile muvafık düştü:

Hısnı İstembulu ol yıl kim bu şah
Fethidup kıldı sanamehlin tebah.
"Nakşiter,, yazup ko,nokta «R»asına
Bulasın bi şuphe tarihine rah.)

Ozan bu şiirle İstanbulun fethinede bir tarih düşmüş oluyor. ne bahtiyarlık!

Kitabın şekli tertibi hakkındada ayrıca şu izahatı vermektedir:

«Su risalede zikretmiye lâıyk olanı ve bazı nushada münasip ve mastur olanı ve meşayih huzurunda makbul ve meşhur olanı teksiri fayide için ve tamimi abideyçün asıl nushaya ilhak idup telifine şuru ettim. Beynelıycaz velitnab tarık üzere gittim. Adını

[25] Vahdetnamesinde "men nemidanem çi başed aharem,, gibi bir kaç mısra ve vakıf kitapları arasında mevlananın mesnevisi ve bir kaç Farsça izerler bulunması ve bu tercümeleri, Ozanın iyi ve kuvvetli Farsça bildiğini isbat ediyor.

"Münyetülebrar ve gunyetulahyar,, kodum. bir mukaddeme ve iki kısım ve bir hatime üzere tertip kıldım. Ve her kısmını on bab üzere terkip kıldım emma mukaddeme, hak yolunda sü-luk edenlerin esnafın beyan etmektedir.

Kısmı evvel halvet emsilesi beyanıdır. Bu kısım on bab üzere mubevvedir. Her bab halvet menafiin şerh ve tafsil etmekte mürettepdir.

Kısmı sani halvet şeraiti beyanıdadır. Bu kısım dahî on bab üzerine terkip olunmuştur. Her babı halvet şeraiti beyanında tertip olmuştur. Hatime tevhid müteallik bir kaç mühim kelimat zikretmektedir...» S. 3.

Bu ifadeden anlıyoruzki kitap tamamen çevirme sayılamaz. kendisi, izerin konusu -mevzu- bakımından faydalı saydığı daha bir çok şeyleride kayt etmiş, muvaffak bin mecdi Hasın kitabını yenilemiş ve daha ziyade olgunlaştırmıştır.

Kitabı yazmak için Akşemseddinin buyruğuna vaktin ileri gelen adamlarının ricasınında eklendiğini öğreniyor. ozanın bilgi itibariyle arkadaşları arasında -hemde İstanbul'da!- ne kadar selâhiyetli bir mevkide bulunduğunu tekrar anlıyoruz.

İzer tasavvuf çevresi içinde halvet adabından, ibadet şekillerinden bahseder. Biz onun içinden ziyade dışına bakıyor ve dilimizin tekniği bhusus, yeni dil devriminde on beşinci asırdaki dilimizin sade ve kısmen arı parçaları bakımından önemli bularak büyük Abdurrahimin beş yüz yıl sonra saygı ve sevgi değer armağanını girdiği unutulma dolabından çıkarıp tozlarını silkiyoruz!

Ve yine kendi ifadesi olan şu «hatime, tevhide müteallik bir kaç mühim kelımaı zikretmektedir.» Parçasıylada Afyon'da yayaacağı büyük eseri «vahdetname»yi içten içe gizlice müjdeliyor. Bu eser tabii İstanbulda yazılmıştır. Ve zamanında hayli itibar bulmuş olmalıdıki hemen ayı tarihlerde istinsah edilmiş bir kaç nusha birden bulunmuştur. Heriki nushadada hayatını aydınlatmak için, bizim yazdıklarımıza ilave edecek bir şeyler yoktur.

Tercümei Kasidei Raiye : Bursa'lı Tahir merhum -bu eserde mütercim müşarün ileyhin kemali müsteban olduğunu- yazıyorsada nerede gördüğünü bildirmiyor. Günün birinde bu izeride ele geçeceğini ve dilimizde sade açık yazılmış bir değerli armağanı daha göreceğimizi umuyorum.

VAHDETNAME (26) : İşte ozanın büyük izeri.. Her ozanın kendinden sonra bırakacağı eserler arasında bir de «şah eseri» vardır... İşte vahdetname de Abdurrahimin şaheseridir.

Abdurrahime, büyük ozan vasfını bize cesaretle verdiren bu büyük izeridir. İlk incelemede oldukça Diye başlayarak, sonraki incelemelerde iyi! Pek iyi! Vasıflarını verdiren bu izerde Abdurrahim ilmi hüviyeti, itikadı, siyasal ve sosyal kanaatı, ahlaki telakkileri, ozanlığı, felsefesi... Açık bir gözü gibi görünmektedir. Ozan hakkındaki kanaatlarımızı «hükümler» kısmına bırakarak vahdetnameye geçelim:

İzer «865 H.»de Afyon'da yazılıyor ve bitiyor. Ozan Akşemsettin ile beraber Anadolu'ya fetihden bir kaç yıl sonra, döndükten itibaren eser 6-7 senelik bir emeğin mahsulüdür.

Eserini, Afyon'un civar bağlarında Ali Bey Deresi denen yere, her sabah gidip yazdığı söyleniyor. O yerlerin, haldeki vaziyetinde bakarak, vaktiyle zümrüt pınarıyla, koyu, kesif yeşillikleri ile ozanı kendine gerçekten çektiğine ve ilhamlarına yardım ettiğine inanabiliriz.

Vahdetnamenin asıl hareket noktası tasavvuftur. İsminde olduğu gibi hakikatı vahdete ircadır... Belkide bu eser o zaman pek başta gezen taassuf ilminin ilk Türkçe yazı örneklerindendir. Fakat Ozan, tasavvuf düsturlarını izahla kalmamış, eserini bir takım hikâyelerle, ve halka hitaben ahlak, sağlık siyasal ve sosyal bakımından verdiği bir çok öğütlerle, hükümlerle süslemiş ve büyütmiştir, ve her mevzuun başına Ayet, Hadis, arabi vezicelerden birer parça koyarak Arapçadaki derinliğini ve enginliğini göstermiştir. Eser mesnevi tarzında yazılmış -4000- den fazla beyti ihtiva ediyor. İfade sade ve temizdir. Herkesin anlayabileceği bir tarzdadır ki asıl meziyetlerinden biride budur. (Arkası var.)

[26] Vahdetnameyi, arkadaşım kütüphane memuru Bekir Sıtkı Sencerin eksi bir kitaptan dikkatle kopya yaptığı ve sora başka bir yazma ile de kontrol ettiği vahdetname elimizdedir. Bundanda bir aynını Behçet Körktan kopya etmiştir.

ŞEKSPİR 'SHAKESPEAR,IN BÜYÜKLÜĞÜ NEREDEDİR ?

Şekspirin hayatı, eserleri, felsefesi ve İngilizce dilindeki rolü ayrı ayrı bir kitabı dolduracak geniş konulardır. Bu önemli noktaları böyle küçük bir yazıya sıkıştırmakla bu büyük adam hakkızsızlık etmiş olacağımdan kendisini yalnız bir yazarı olarak ele almayı ve genel bir tahlil yaparak hangi alanda ve niçin büyük olduğunu araştırmanın daha uygun olduğunu düşündüm. Bu yazımda bu önemli noktayı göstermeye çalışacağım; Bu gün acunda hâkim olan edebiyat tekniği bir yazıcıda dört kıymet arar:

1 - Lirik, 2 - Epik, 3 - Satirik, 4 - Dramatik.

1 — Şekspir lirik alanda pek büyük bir varlık gösterememiştir. Lirik alandaki en yüksek kudretini «Merchant of Venice», adlı piesindeki romantik genç «Lorenzo»,nun sevgilisine söylediği sözlerde ve meşhur «Romeo»,nun «Juliet»,e aşkını bildirmesinde göstermiştir. Fakat bu satırlar acunun adlariyle öğündüğü büyük lirik ozanların yazıları yanında çok sönük kalır. «Alfred de Musset»,nin «Les nuits»leri ve «Pelican»ı, Lamartinin «Le Lac»ı «Rousseau»,nun «La Nouvelle Holoise»i kaniyan bir kalp ve eriyen bir varlıktır. Şekspirin en canlı lirikleri bile büyük lirik Ozanımız Fuzuli'nin şu beyti kadar kuvvetli değildir:

Ne yanar kimse bana ateşi dilden özke

Ne açar kimse kapım bâdi sabadan gayri.

2 — Epik alanda Şekspirin adını anmak bile doğru değildir. «Homer»in «İlyad»ı ve «Odisey»i «Virgil»in «Aeneid»i, Firdevsinin «Şehnamesi» önünde Şekspir daima baş eğmiş ve bu alanda bir şey yapamayacağını anlıyarak edebiyatın bu koluna hiç el atmamıştır. Hakikatta edebiyat aleminin bu üç anıtı acun durdukça duracaktır. Bir çok Fransız ozanları «İlyad»ı taklide kalktılar: Ronsard «Franciade»da, Voltaire «Henriade»da, «Victor Hugo» La Légende des «Siècle»de bunu denediler fakat hiç biri başaramadı. Bunlardan en çok başaran V. Hugo olduğu halde oda hayatının sonunda Fransız gençliğine verdiği öğütlerde «Lisez Bible et Homer!» «İncili ve Homeri okuyun» diyerek öldü gitti.

3 — Şekspir satirik: Bu alanda Şekspir yüksek bir yer tutmakla beraber pieslerinde bir çok ince nükteler görülüyor. Bununla beraber hiç biri «Hocace»ın satirlerle Voltaire'in iğneliyici cümleleriyle hatta Nef'i ve Kâni ile ölçü kabul etmez.

4 — Şekspir dramatik. Bu alanda Şekspir acunun en büyük yazıcısıdır. İbsen, Corneille, Racine, Victor Hugo birer özel yol tutarak çok büyük eserler yaratmışlarsada bunların hiç biri Şekspirin geniş ve genel görüşlerini; mitolojik zevkini ve ülviliğini gösterememiştir. Almanlar'ın meşhur (Göthe)si (Şekpiri okuyuncaya kadar gözlerim görmiyordu; onu okudum ondan sonra gördüm) diyor. Racine insanların hırslarını, fenanlıklarını, noksanlıklarını tahlil eden bir ruhiyatçı dramatisttir. Corneille «Patriotisme»i vazife aşkını, esalet ve namus «Notion» larını anlatan bir dramattistir. İbsen piesleriyle ahlâk felsefesi yapan bir moralisttir. Fakat şekspir bunların hepsini kucaklayan bir «Üniversalite» dir. Şekspir edebiyat aleminin bu alanında acun durdukça duracak ülvî bir anıttır. Bu büyük dramatistte dinsel ve ilâhîğ bir zevk aramakta «Homer»de satirik bir damar aramak kadar yerzizdir. Her ne kadar bu büyük adamın dramlarında şurada burada parlayan ve çölde bir vahayı andıran dinsel ve ülvî fikirler varsada bunları «St. Augustine»in «De Civitate Dei» «Tanrının Devleti» adlı eserini ve «Dante Alghieri»nin Paradiso yahut Inferno gibi ölmez ve ilahîğ şaheserlerini yan yana koyamayız. Şekspirin büyüklüğü felsefe, socioloji, tarih mitoloji ve ahlakiyatı dramatik ve ülvî bir objektifle görmesindedir.

H. Hilmi Ersan.

ABONE :

Seneliği [120] kuruş. Abone için Halkevine baş vurmalıdır.

İmtiyaz sahibi : Ahmet Sami

Neşriyat müdürü : Sami Akyol

Basıldığı yer : Afyon - Doğan Basımevi

10

Kuruş.